

OPONENTSKÝ POSUDEK

Jméno diplomanta/diplomantky:	Adam Hájek
Téma práce:	Gender a právo
Rozsah práce:	65 stran vlastního textu (201 070 znaků)
Datum odevzdání práce:	30. 8. 2023

1. Aktuálnost (novost) tématu

Téma genderu patří nepochybně k aktuálním tématům, ať již v oblasti práva, sociologie či politiky. Pro někoho je lakmusovým papírkem míry tolerance a vyspělosti společnosti, pro jiného symbolem jejího úpadku. Kontextuální výzkum takto silně emocionálně nabitého tématu proto vyžaduje nejen pečlivé vysvětlení pojmu genderu, ale i společenskovedných přístupů, jež ovlivňují očekávání s gendrem spojená a umožňují lépe pochopit ve své podstatě politickou kritiku nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 2/20 a jemu předcházejícího rozhodnutí Nejvyššího správního soudu.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Vzhledem k množství nejasností spojených s pojmem gender, LGBTQ+ a trans* lidmi a s navazujícím společenskovedním výzkumem je téma diplomové práce velmi náročné na osvojení si specifických teoretických znalostí. Diplomant pro tyto účely za použití četných odkazů na zahraniční literaturu přehledně popsal základní východiska a proměny různých proudů Critical legal studies, feminismu i myšlenek Judith Butler. Navazující vlastní analýza dvou klíčových soudních rozhodnutí, která byla k tématu práce zatím v České republice vydaná, je spíše společenskovední, než právní, a výrazně se dotýká otázek o roli soudů v demokratické společnosti.

3. Formální a systematické členění práce

Diplomová práce je formálně členěna na teoretickou a analytickou část, které jsou následně přehledně rozděleny do jednotlivých subkapitol. Diplomant používá v práci četné křížové odkazy mezi pojmy a teoriemi z teoretické části a soudními rozhodnutími z analytické části, práce je výrazně vnitřně provázaná, což ale vede někdy k opakování týchtež argumentů včetně citací na dvou různých místech (viz např. poznámky pod čarou 162 a 272).

4. Vyjádření k práci

Diplomová práce je napsaná čtivě a nabízí podnětný vhled do problematiky genderu a postavení LGBTQ+ osob. Nejsilnější stránkou práce je vysvětlení různých teoretických přístupů (CLS, feminismus, práce J. Butler), jejich prolínání i vzájemného napětí, a v rámci toho vysvětlení české právní úpravy vztahující se k otázkám spojeným se změnou pohlaví. Kritika rozhodnutí Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu týkající se nemožnosti změnit rodné číslo bez podstoupení chirurgického zákroku spojeného s kastrací je primárně zaměřena na necitlivost těchto rozhodnutí a neochotu změnit právní a tím i společenský status quo, který má být projevem politického přesvědčení soudců. Domnívám se nicméně, že jde o čtyři různé věci: 1.) problematiku rodných čísel jako jedinečných identifikátorů, které však v sobě obsahují odkaz na pohlaví osoby,¹ 2.) problematiku nucené sterilizace osob, které chtějí podstoupit změnu pohlaví, 3.) problematiku soudcovského aktivismu a zdrženlivosti a 4.) problematiku role práva v demokratické společnosti. Není v možnostech tohoto posudku tyto otázky ani podrobněji rozpracovat, nicméně tvrdit, že soudy jsou vždy nutně politické, protože právní věci, které mají rozhodnout, mohou mít výrazně

¹ K tomu viz např. <https://www.lupa.cz/clanky/jak-se-vyporadat-s-koncem-rodných-císel-v-obcanských-prukazech/> a <https://www.lupa.cz/clanky/rodna-cisla-se-mela-utlumit-ne-jen-zmizet-z-obcanek-jake-identifikatory-stat-pouziva/>

politický náboj, je značně zjednodušující.² Soudci jsou vázáni zákonem, resp. ústavní soudci mohou posoudit soulad zákonů s ústavním pořádkem, nemohou ale bez dostatečného právního základu vydat žádné rozhodnutí. Pokud v odůvodnění svých rozhodnutí připojí i mimoprávní úvahy, které podporují právní závěr, k němuž dospěli, jsou to tzv. „may sources“ podle Aleksandra Pecznika, které nemají vliv na právní validitu výroku soudního rozhodnutí. Kritizovat je jako soudcovskou politiku bez právní analýzy vlastního rozhodnutí, zejména jeho souladu se zákony a ústavním pořádkem, je sice možné, ale nevypovídá to nic o tom, jestli výrok soudního rozhodnutí z hlediska práva mohl a měl znít jinak. Naopak skutečnost, že zákonodárce připravuje zrušení požadavku nucené sterilizace při změně občanství a zavedení nových jedinečných identifikátorů osob naráží spíše na technické než politické problémy, mne spíše vede k závěru, že je dobře, že soudci zaujali k těmto právním otázkám zdrženlivý postoj a nepokusili se zákonodárce nahrazovat s tvrzením, že většinový zákonodárce tyto problémy zranitelných menšin nevnímá. A k představě, že by změna právní úpravy (zákonodárci nebo dokonce soudci) sama o sobě mohla přinést klíčovou změnu ve vnímání společnosti, diplomant v závěru práce (pozn. 338) výstižně poukazuje na nizozemský „paradox“ násilí vůči gayům v gayům přátelské zemi.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Ano
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Nejedná se o plagiát, zdroje byly řádně citovány
Logická stavba práce	Ano
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Diplomant se opírá o rozsáhlou, zejména anglicky psanou literaturu
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	Dostatečná
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Grafická úprava a členění textu jsou přehledné
Jazyková a stylistická úroveň	Práce je čtivá a obsahuje jen velmi malé množství chyb, resp. překlepů

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě	Práci doporučuji k obhajobě a jako otázky navrhuji následující: 1.) Zejména v druhé polovině práce se výrazně zaměřujete na společenské a právní komplikace, kterým trans* lidé čelí. Bude-li přijata změna osobních identifikátorů, které nebudou odrážet pohlaví osoby, mohl by se dnes opakovat příběh Jamese Barryho (Margaret Anne Bulkley)? 2.) Mohl podle Vás Nejvyšší správní soud anebo Ústavní soud právně dospět k jinému závěru? Na základě jakých právních argumentů?
Navržený klasifikační stupeň	Velmi dobře nebo výborně v závislosti na průběhu obhajoby

V Praze dne 18. 10. 2023

Doc. JUDr. Jana Ondřejková, Ph.D.
oponentka

² Viz Grimm, D.: What Exactly Is Political about Constitutional Adjudication? In.: Landfried, C. (ed.): Judicial Power. How Constitutional Courts Affect Political Transformations. Cambridge University Press 2019, str. 307-317